

Metod för mappning till Snomed CT

Du får gärna citera Socialstyrelsens texter om du uppger källan, exempelvis i utbildningsmaterial till självkostnadspris, men du får inte använda texterna i kommersiella sammanhang. Socialstyrelsen har ensamrätt att bestämma hur detta verk får användas, enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Även bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten, och du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

Artikelnr 2013-8-8

Publicerad www.socialstyrelsen.se augusti 2013

Förord

Socialstyrelsen har uppdraget att verka för införandet av det nationella fackspråket för vård och omsorg i vilket Snomed CT ingår. Denna rapport beskriver metoden för hur mappningsprocessen bör gå till vid mappning av information från en källa, till exempel ett vårdokumentationssystem, till Snomed CT. Dokumentet riktar sig till dem som involveras i ett mappningsarbete och ska fungera som ett metodstöd.

Kristina Bränd Persson
Enhetschef
Fackspråk och informatik
Avdelningen för regler och tillstånd

Innehåll

<i>Metodens syfte och mål</i>	6
Metodens syfte	6
Mål	6
Målgrupp	6
<i>Mappningsprojektets förberedelser</i>	7
Beslut att utföra mappning	7
Roller och arbetsuppgifter	7
Förutsättningar för god kvalitet	8
Förutsättningar för användning av metoden	8
Dokumentation om mappningsprojektet	8
Vägval och praktiska principer	8
<i>Mappningsprojektet arbetssätt</i>	11
Rekommenderat arbetssätt	11
Två personer arbetar oberoende av varandra	11
Rekommenderat arbetsflöde	12
Avstämning	12
Användning av mappningsresultatet	12
Förvaltning av mappningsresultatet	13
<i>Referenser</i>	14

Metodens syfte och mål

Metodens syfte

Syftet med enhetlig och systematisk mappning är att länka ett begrepp, i exempelvis ett journalssystem, till ett begrepp i ett standardiserat begrepps-system eller kodverk, i detta fall Snomed CT. Mappning möjliggör också att data som samlats in och kodifierats för ett ändamål kan användas för andra ändamål. En förutsättning för kvalitet i begrepps användningen är att mappningen utförs på ett enhetligt sätt. Mappningsmetoden klargör om två begrepp har samma innebörd och den möjliggör också i förlängningen en validering av mappningsresultaten. Denna metodbeskrivning innehåller rekommendationer för hur mappningsprocessen ska utformas.

Mål

Målet är att mappningen mellan de system som används bland annat i vård och omsorg och Snomed CT sker med en etablerad och dokumenterad metod.

Målgrupp

Målgruppen omfattar alla som kan tänkas vara ansvariga för mappning eller som direkt utför mappning. Det gäller exempelvis:

- vårdgivare
- terminologisamordnare i hälso- och sjukvård
- hälso- och sjukvårdspersonal
- nationella, regionala och lokala förvaltare av klassifikationer, terminologier och informationssystem
- programvarutillverkare
- utvecklare av vård- och omsorgsinformation och informationssystem
- forskare.

Mappningsprojektets förberedelser

Beslut att utföra mappning

Beslut om ett mappningsprojekt kan fattas på flera olika nivåer: på nationell nivå till exempel inom Socialstyrelsen, inom ett landsting/kommun eller vid en klinik/vårdcentral. Beslutet ska grundas på ett underlag som beskriver varför mappningen ska göras, vilket problem som ska lösas och hur mappningsresultatet ska förvaltas. Genom att tydliggöra dessa aspekter har beslutsfattarna möjlighet att väga den potentiella nyttan mot såväl de initiala kostnaderna som de framtida eventuella underhållskostnaderna.

Roller och arbetsuppgifter

Mappningsarbetet utförs av personer med olika roller. Minst tre personer bör delta i mappningsarbetet, en mappningsledare och två som utför själva mappningen. I undantagsfall kan mappningsledaren också utföra mappningsarbete. För att lösa principiella eller komplicerade frågor i anknytning till mappningen kan det behövas en referensgrupp eller ett mappningsråd, bestående av sakkunniga. Mer omfattande mappningsprojekt bör alltid ha tillgång till en referensgrupp eller ett mappningsråd.

Mappningsledarens uppgifter

Mappningsledaren, som är projektledare, ansvarar för projektplanen, avgränsningar, riktlinjer och fördelning av arbetet mellan de två personer som ska utföra mappningen. Mappningsledaren tar också ställning i de fall där mappningsarbetet har lett fram till olika resultat.

Mappningsledaren har till uppgift att:

- formulera en beskrivning av projektet
- skapa en fil som används för dokumentation av respektive persons arbete
- fördela arbetet (begrepp i källan)
- kontrollera överensstämmelsen mellan resultat
- vid bristande överensstämmelse för ett specifikt begrepp/uttryck antingen fatta beslut själv eller rådfråga referensgruppen/mappningsrådet
- under projekttiden ta initiativ till fortlöpande utvärdering av arbetsmetoder och regelverk
- skapa en mappningstabell för dokumentation och distribution av det slutliga resultatet
- ge klartecken till publicering av resultatet
- ansvara för att resultatet publiceras och görs offentligt
- besluta om förvaltning av resultatet.

Förutsättningar för god kvalitet

För att säkerställa att resultatet håller en god kvalitet ska de personer som arbetar med mappningen:

- ha den kompetens som beskrivs i detta dokument
- tillämpa den processbeskrivning och det regelverk som återfinns i detta dokument
- bidra till att vidareutveckla regelverket
- dokumentera egna mappningsresultat på ett sådant sätt att de kan återanvändas.

Förutsättningar för användning av metoden

Kompetens

De som deltar i ett mappningsprojekt ska ha:

- kunskap om vård- och omsorgsterminologi i allmänhet
- ha kunskap om Snomed CT
- ha grundläggande kunskaper om det ämnesområde som mappningen rör.

Sådan kunskap kan ha uppnåtts genom utbildning och/eller genom arbete inom hälso- och sjukvård.

För att kunna utföra själva mappningsarbetet måste man ha god förmåga att lösa problem. Uppgiften fordrar också beslutskapacitet; man måste kunna skilja mellan en godtagbar kompromiss och en ej acceptabel lösning. Naturligtvis fordras även kunskap om mappningens syfte och användningsområde.

Verktyg

Vid mappningsarbete från en källa till Snomed CT finns en excellfil att tillgå som är speciellt utvecklad för ändamålet och som Socialstyrelsen rekommenderar. Det finns också en bläddrare som innehåller den svenska och den internationella versionen av Snomed CT som kan användas för sökning.

Dokumentation om mappningsprojektet

Varje mappningsprojekt ska beskrivas med bakgrund, syfte, mål och till vad resultatet ska användas. Det är också bra att beskriva vilka regelverk som ska gälla för projektet, vilka it-verktyg som ska användas, tidplan och vem som ska förvalta resultatet.

Vägval och praktiska principer

Begreppsbaserad mappning – inte lexikal mappning

Att mappa är att etablera samband mellan begrepp och/eller uttryck. Sambandet grundas på innehållsmässig överensstämmelse. Den begreppsbase- rade mappningen ska skiljas från den lexikala mappningen som bygger på likhet mellan termer. I vård- och omsorgssammanhang kan man inte förlita

sig på lexikal mappning. Den lexikala mappningen har sin styrka i att den är snabb och kan automatiseras, men den innehåller ofta felaktigheter. Begreppsbasead mappning ska därför användas i alla sammanhang som har betydelse för patienters eller brukares säkerhet. Läs mer om hur man analyserar begrepp under rubriken ”Analysera och söka begrepp”.

Vilken lösningsmetod ska användas

När ett mappningsarbete är färdigt går mappningsledaren och de personer som har utfört mappningen tillsammans igenom resultatet. Innan mappningen påbörjas bör man bestämma om mappningen endast ska göras till redan befintliga prekoordinerade begrepp i Snomed CT, eller om postkoordinerade lösningar ska vara tillåtna. Den här metoden beskriver endast hur man utför en mappning med prekoordinerade lösningar. Mer ingående beskrivningar av pre- och postkoordinering finns i Slutrapport från terminologibindningsprojektet [1].

Rensa i källan innan mappningsarbetet börjar

Vid begreppsbasead mappning börjar man alltid med att fastställa betydelsen hos de termer/begrepp/uttryck som ska mappas, innan mappningsarbetet påbörjas. I denna del av arbetet är det viktigt att anlita erfarna personer inom aktuellt ämnesområde som kan förklara begreppens innebörd, om den som mappar inte själv har kunskapen. En annan del i förarbetet är att lista källbegreppen i en excelfil, och vid behov dela upp dem på flera rader, till exempel om källbegreppet är en variabel som har olika svarsalternativ (ja/nej/okänt) så måste varje alternativ ha en egen rad i excelfilen för att kunna mappas till Snomed CT.

Snomed CT-begreppets innebörd fastställs genom:

- specificerad term (FSN, Fully Specified Name)
- rekommenderad term på engelska och svenska
- begreppets hierarkiska inplacering
- begreppets definierande relationer.

Informationsstruktur

Patientjournalen ska kunna läsas och förstås av den hälso- och sjukvårdspersonal som ansvarar för patientens vård och behandling och också av patienten själv (3 kap. 2 och 13 §§ patientdatalagen). Det ställer krav på att patientjournalens innehåll är strukturerat på ett enhetligt sätt och att innehållet är entydigt och kontrollerat, oavsett i vilket it-stöd som dokumentationen sker.

Den som mappar måste ha kunskap om strukturen i journalen för att kunna göra en korrekt mappning. Blir mappningen fel blir också den framtida användningen av begreppen i patientjournalen fel. För att överföring av information mellan olika journalssystem ska fungera på ett patientsäkert sätt måste patientjournalens informationsstruktur och Snomed CT samordnas och ge stöd till varandra. Varken Snomed CT eller informationsstrukturen kan bidra till semantisk interoperabilitet på egen hand.

Hälso- och sjukvården använder sammansatta begrepp som i vissa fall inte har någon direkt motsvarighet i Snomed CT. I dessa fall kan så kallad terminologibindning behöva göras. Terminologibindning är ett särskilt kunskapsområde som inte behandlas i denna handledning. Se Slutrapport för terminologibindningsprojektet [1].

Analysera och söka begrepp

Utgå från hierarkierna i Snomed CT – detta begränsar sökresultaten. Sök på termen men analysera begreppet bakom termen. Om man till exempel har termen ”EKG” så ska man först analysera vad som avses, är det till exempel ett resultat av ett EKG, en planerad undersökning eller en utförd undersökning. Ibland kan det löna sig att söka på en synonym eller på en engelsk term för att träffa rätt.

Man ska välja det begrepp i Snomed CT som bäst representerar källbegreppets innebörd genom att söka i den hierarki som är mest lämplig.

Nedan följer några tumregler. Ytterligare information kan fås från Snomed CT User Guide [2].

- Kliniska observationer, värderingar och omdömen samt sjukdomar mappas till begrepp i hierarkin Kliniskt fynd.
- Åtgärder mappas till hierarkin Åtgärd.
- Hierarkin Observerbar företeelse innehåller följande typer:
 - Begrepp som representerar en fråga som kan resultera i ett svar eller ett resultat, t.ex. 160625004 datum för rökstopp eller 396991001 biopsiställe.
 - Begrepp till vilka ett värde kan kopplas, till exempel 163035008 blodtryck i sittande ställning eller 415882003 temperatur i armhåla.
- Läkemedelsprodukter mappas mot begrepp i hierarkin Farmaceutiskt eller biologiskt medel, t.ex. 81609008 furosemid.
- Läkemedelssubstanser mappas mot begrepp i hierarkin Substans, t.ex. 387475002 furosemid.

Observera att de svenska rekommenderade termerna för läkemedelsprodukter och substanser oftast är identiska i Snomed CT. Det är därför viktigt att titta på den specificerade termen för att försäkra sig om att man väljer begreppet från rätt hierarki.

Mappingsprojektet arbetssätt

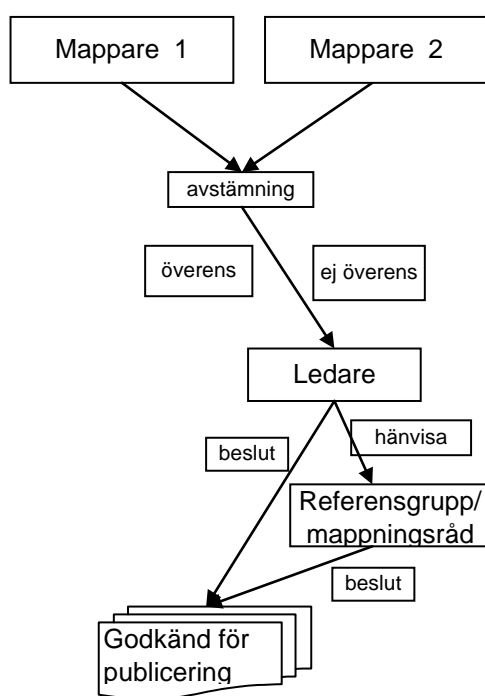
Rekommenderat arbetssätt

Nedan visas det rekommenderade arbetssättet för mappning då två personer arbetar oberoende av varandra, se Figur 1.

I situationer där resultatet inte ska användas i praktisk vård och omsorg kan mappningsledaren besluta att ett mindre krävande arbetssätt ska användas; till exempel att mappningen utförs av två personer som inte arbetar oberoende av varandra alternativt att mappningen utförs av endast en person.

Två personer arbetar oberoende av varandra

Mappningen utförs av två personer parallellt och resultatet blir känt först vid avstämningen. Processen kan schematiskt beskrivas på följande sätt:

Figur 1 Flödesschema för mappning med två oberoende personer

Två personer arbetar oberoende av varandra med samma begrepp. Därefter sker en avstämning. Om resultatet överensstämmer och om mappningsledaren instämmer i deras bedömningar är resultatet klart för publicering. Om överensstämmelse inte uppnås kan mappningsledaren antingen besluta själv, efter att ha tagit del av argumenten, eller ta frågan vidare till mappningsrådet/referensgruppen för att få en ytterligare bedömning.

Den viktigaste fördelen med detta arbetssätt är att personerna som arbetar med mappningen inte påverkas av varandras arbete. Detta ökar möjligheterna att upptäcka oklarheter i begreppen som finns i källan respektive målet, vilket i sin tur leder till högre kvalitet.

Rekommenderat arbetsflöde

1. Välj i mappningsfilen det begrepp som ska mappas.
2. Analysera källbegreppets innebörd (om källbegreppet är oklart, trots att förarbetet är gjort, kommentera det i kommentarskolumnen).
3. Sök i bläddraren efter begrepp att mappa till.
4. Välj ett lämpligt Snomed CT-begrepp, analysera innebörden utifrån definitionen samt engelska och svenska rekommenderade termer.
5. Om Snomed CT-begreppets innebörd överensstämmer med källbegreppets innebörd, enligt punkten ovan, överför uppgifter om begrepps-id, specificerad term och svensk rekommenderad term till mappningsfilen.
6. Om det utvalda Snomed CT-begreppet i något avseende är oklart, beskriv detta i kommentarskolumnen.
7. Om mappningsresultatet inte är tillfredsställande, men ingen annan lösning går att hitta, bör även detta skrivas i kommentarsfältet.

Avstämning

Mappningsledaren går igenom de två mappningsresultaten, om möjligt tillsammans med de personer som har utfört mappningen.

Beslut

Om de två mappningsresultaten har två olika lösningar tas beslut av mappningsledaren om vilket som är bäst lämpat, eventuellt efter att referensgrupp/mappningsråd har konsulterats.

Användning av mappningsresultatet

Snomed CT kommer successivt att användas som terminologigrund för strukturerad digital dokumentation inom vård och omsorg. Mappningsresultatet ska framförallt användas i olika it-applikationer för att halv- eller helautomatiskt transformera begreppen i källan till begrepp i målet. För att det ska vara möjligt bör höga krav ställas på mappningens tillförlitlighet.

Mappningsresultatet kan också användas för att:

- bedöma i vilken mån begreppen i till exempel Snomed CT täcker terminologibehovet inom ett användningsområde
- visa på oklarheter inom de områden som mappas
- värdera behov och användning av begrepp och termer inom ett visst verksamhetsområde.
- underlätta införandet av Snomed CT.

Om mappningsresultatet används för andra syften än det som var det ursprungliga syftet, finns risk för felaktigheter. Till exempel bör inte en mappning som gjorts för att lösa ekonomiska ersättningsfrågor utan vidare användas för statistikändamål. Om ett mappningsresultat föreslås användas i ett annat syfte än det var tänkt när det skapades, måste det ske en bedömning om det är lämpligt. Mappningsdokumentationen kan ge viktiga upplysningar om det ursprungliga syftet och om de regler och den process som gällde för det ursprungliga projektet. Ett mappningsresultat kan alltså återanvändas inom andra verksamhetsområden först efter en noggrann bedömning av för- och nackdelar.

Förvaltning av mappningsresultatet

Det kommande underhållsbehovet förbises ofta då man startar ett mappningsprojekt. Vid beslutstillfället måste man vara klar över varför mappningen ska göras, vilket problem som den ska lösa och hur resultatet ska förvaltas. Mappning som involverar Snomed CT innebär ett kontinuerligt underhållsbehov eftersom Snomed CT i sig uppdateras och ändras. Varje gång en ny release publiceras måste mappningen uppdateras, testas och distribueras på nytt.

Dokumentationen för varje mappningsprojekt ska innehålla ett avsnitt som beskriver planerna för det framtida underhållet: vem som är ansvarig för underhållet, hur ofta mappningen ska uppdateras, hur historiken gentemot tidigare mappningsversioner ska hanteras, när den nya mappningsversionen ska distribueras. Underhållsfrågorna innefattar även styrningsspekter, tillgång till kompetent förvaltningspersonal, it-verktyg, tester och validering, distribution och utbildning. För att hela processen ska fungera krävs ett tätt samarbete med programvarutillverkare, landsting och andra användare av mappningsresultatet.

Referenser

1. Slutrapport från terminologibindningsprojektet. Stockholm: Socialstyrelsen 2011.
2. Snomed CT – User guide
http://www.ihtsdo.org/fileadmin/user_upload/doc/en_us/ug.html